

Asia: VN/20544/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hyvinvointialueiden tehtäviä koskeviksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi vuosille 2025-2029

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto luonnoksesta hyvinvointialueiden tehtäviä koskeviksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi vuosille 2025-2029

Tausta ja tavoitteiden kokonaisuus

Tavoitteita valmistellaan kaikkien ohjaavien ministeriöiden (VM, STM, SM) yhteistyönä, mikä parhaimmillaan mahdollistaa tulevaisuudessa hyvinvointialueiden valtionohjauksen eheämmän kokonaisuuden tavoitteiden kautta. On hyvä, että samassa asiakirjassa on tavoitteet sekä sosiaali- ja terveydenhuollolle että pelastustoimelle. Luonnosversiossa pelastustoimen osuus kuitenkin korostuu hyvin voimakkaasti suhteessa sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Pelastustoimen osa-alueella tavoiteasetannassa tulisi tavoitteiden muotoilussa pysytellä strategisella tasolla, eikä ohjata yksittäisiä palveluiden järjestämiseen liittyviä tapoja tai valintoja.

Luonnoksessa on myös merkittävä ristiriita palvelujen yhdenvertaisuus -vaatimuksen tulkintaan. Pelastustoimen osalta nostetaan useassa kohdassa tavoitteeksi palvelujen yhdenmukaisuus. Kun hyvinvointialueiden strategisena tavoitteena on järjestää palvelut yhdenvertaisesti, ei toimialakohtaisesti tule käyttää erilaista terminologiaa ja vyöryttää erilaista tavoiteasetantaa.

Hyvinvointialueiden on otettava valtakunnalliset tavoitteet huomioon omassa strategiatyössään, minkä vuoksi tavoitteiden ei tulisi vaihtua liian usein tai ilman merkittäviä perusteita. Valtakunnallisten tavoitteiden tulee olla oikeasuhtaisia siten, että ne antavat riittävästi väljyyttä hyvinvointialueille muodostaa kunkin alueen tarpeisiin vastaavat strategiset painopisteet ja tavoitteet.

Esitetyt tavoitteet ovat hyviä, mutta niiden mitattavuus ja seuranta voi osoittautua haasteelliseksi. Kun hyvinvointialueet johtavat valtakunnallisista ylätasoon tavoitteista omat tavoitteensa, varoituu myös numeerinen seuranta sisältöjen osalta eri alueiden välillä. Mittaritietojen saatavuus, luotettavuus ja vertailukelpoisuus alueiden välillä tulee arvioida valtakunnallisesti sekä niiden valmisteluvaiheessa että tietojen keräämisen ja analysoinnin yhteydessä.

Toimintaa koskevat tavoitteet

Palvelujen saatavuuteen ja hoitoon pääsyyn liittyviä tavoitteita ja mittareita on valtakunnallisesti seurattu jo pidempään. Haasteellisempi seurattava on vaikuttavuuden tavoite, jolle mittareita ei vielä riittävästi ole tai niitä ei ole systemaattisesti valtakunnallisesti seurattu. Tällä hetkellä lainsäädäntö ei mahdollista vaikuttavimpia toimintatapoja esimerkiksi monialaisessa työssä tai ennakoivassa palvelutoiminnassa. Merkittävimmät haasteet johtuvat asiakastietojen käsittelyyn liittyvistä lainsäädännöllisistä rajoitteista. Asiakastietolain uudistaminen on ministeriön työlistalla ja valmistelun aikana olisi tärkeää kuulla suoraan alueiden näkemyksiä lainsäädännön kehittämiskohteista.

Monet tavoitteet siis edellyttävät myös lainsäädännön uudistumista, jotta alueilla on mahdollista toteuttaa kehittämistyötä halutulla tavalla tavoitetta kohti. Luonnoksessa ei niinkään tuoda esille näitä lainsäädännön muutostarpeita, vaan sen sijaan siinä korostetaan ohjausta ja lainsäädäntöä alueiden ja erityisesti yhteistyöalueiden yhteistyön tiivistämiseksi. Yhteistyön tulisi kuitenkin tapahtua alueiden tarpeista käsin, eikä valtakunnallisten tavoitteiden velvoittamana.

Rahoitusjärjestelmän ennustettavuus on heikko, minkä vuoksi alueilla ei ole näkyvyyttä suunnittelukauden rahoitukseen. Seuraavan tilikauden rahoitus myös päivittyy talousarvion laatimisaikana, joten alueet eivät voi rakentaa talousarvioitaan rahoituspohjaisesti. Alijäämien kattamisvelvoitteen aikataulu on tiukka ja siitä johtuva muutosnopeus haastaa vaikutusten arviointia. On riski, että muutoksista syntyy pidemmällä aikavälillä lisäkustannuksia tai negatiivisia vaikutuksia hoidon ja palveluiden vaikuttavuuteen.

Toimintaedellytyksiä koskevat tavoitteet

Henkilöstön osaamisen ja hyvinvoinnin varmistaminen on erittäin merkittävä tavoite, mutta luonnoksessa ei juurikaan nosteta esille sitä, miten valtakunnallisesti tulee varautua väestökehityksen myötä väistämättä tapahtuvaan työikäisen väestön sekä määrälliseen että suhteelliseen vähenemiseen.

Luonnoksessa todetaan, että järjestö- ja vapaaehtoistoiminta on huomioitu osana palvelujärjestelmää. Tavoitteen määrittämisessä tulisi tunnistaa, että näiden toimijoiden rahoitukseen on tehty valtakunnallisesti merkittäviä leikkauksia sekä tunnistettu tosiasia, että vapaaehtoistoimijat ovat ikääntyvä ja vähenevä joukko.

Luonnoksessa korostetaan mahdollisimman laajaa yhteistyötä tietojohdantamiseen liittyvissä ICT-ratkaisuissa. Tämä kuitenkin rajautuu luonnoksessa lähinnä yhteistyöhön hyvinvointialueiden kesken. Yhteistyöhön tulisi kytkeä myös valtakunnalliset toimijat, kuten THL ja Kela. Kehitystyötä tulisi siis suunnata asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen hoitamisen mahdollistamiseen organisaatorajoista huolimatta. Tämä edellyttää myös lainsäädäntömuutoksia. Järjestelmien yhteentoimivuus on siis keskeistä, ei esimerkiksi yhteiset YTA-tasoiset tietojärjestelmät. Hyvinvointialueiden tietohallinnot on pääsääntöisesti keskitetty, sisältäen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että pelastustoimen. Teknologian ja tekoälyn käyttö tulee lisäämään tuottavuutta ja vaikuttavuutta. Mutta myös tämä vaatii niin ensisijaisen kuin toissijaisen lainsäädännön kehittämistä ja lähemmäs toisiaan tuomista.

Mittarit

Mittari-kokonaisuutta tulee vielä tarkentaa, mittareita priorisoida ja yhteismitallistaa. Mittareiden tulee olla sellaisia, joihin hyvinvointialue voi omalla toiminnallaan tosiasiallisesti vaikuttaa. Mittarit tulisi jakaa sellaisiin, jotka kuvaavat toimintaympäristön tilannetta ja niihin, joiden muuttumisen voidaan katsoa olevan seurausta hyvinvointialueen toiminnasta. Edelleen tulisi erikseen tarkastella sitä, missä aikataulussa mittareiden voi olettaa muuttuvan. On hyödytöntä seurata kuukausitasolla asioita, joiden muuttuminen voi kestää vuosia.

Tavoitteiden mittarit tulisi olla joko osa valtakunnallisesti määriteltävää vähimmäistietosisältöä tai vähintäänkin kuvattu, miten ne ovat linjassa keskenään.

Luonnoksen mukaan mittareita kehitetään kauden aikana. Mittareiden päivittäminen tulee tavoitteiden voimassaoloaikana tehdä yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa, ei pelkästään tuoda tiedoksi vuotuisessa ohjausprosessissa ja hyvinvointialueneuvottelukunnassa.

Mittareiden osalta on epätasapaino terveydenhuoltoa, sosiaalihuoltoa ja pelastustoimea koskevien mittareiden osuudessa kokonaisuudesta. Sosiaalihuollon mittareita on hyvin vähän ja pelastustoimintaa koskevia mittareita suhteessa paljon ja yksityiskohtaisia.

Mittareista osa on binäärejä, eli ne eivät ole kovin kehittyneitä strategisia mittareita. Mittareille ei myöskään ole asetettu tavoitearvoja tai tavoitetrendiä. Mittarikokonaisuudessa tulisi edetä

suoritemittareista vaikuttavuusmittareihin, mm. toimintakyky mittarit, pyöröovi-mittarit, coci-ajattelun laajentaminen nykyisestä.

Henkilöstöä koskevat mittarit olisi hyvä yhdenmukaistaa valtakunnallisesti muissa yhteyksissä seurattavien mittarien kanssa.

Esitetyt taloudelliset mittarit eivät juurikaan kuvaa palveluiden järjestämistä.

Yhteenveto

Kanta-Hämeen hyvinvointialue kannattaa yhteisten valtakunnallisten tavoitteiden laatimista hyvinvointialueille, mikä parhaimmillaan mahdollistaa valtionohjauksen eheämmän kokonaisuuden hyvinvointialueille tavoitteiden kautta.

Mittari-kokonaisuutta tulee vielä kehittää ja se tulee yhtenäistää vähimmäistietosisällön kanssa. Mittarit tulisi olla saatavilla kansallisista lähteistä. Päämittareita voisi olla enintään viisi. Ne voivat olla yhdistelmämittareita, joiden painoarvoista tulisi käydä perusteellinen keskustelu ja joiden tavoitearvot tulisi asettaa, perustuen järjestämisen näkökulmasta väestötasolla tutkimustietoon pohjautuen.

Valtakunnallisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää myös lainsäädännön uudistamista esimerkiksi tiedolla johtamisen, teknologian ja tekoälyn kattavamman hyödyntämisen mahdollistamiseksi.

Suorsa-Salonen Teija
Kanta-Hämeen hyvinvointialue